

## Bresjnevdoktrinen och dess innebörd

*Svensk Tidskrift har fått tillfälle att publicera en artikel av den demokratiska senatorn Henry M. Jackson, som sedan 1952 representerat sin hemstat Washington i Förenta staternas senat i Washington, D C. Senator Jackson påminner om de augustidagar 1968 då Sovjetunionen med trupper gick över Tjeckoslovakiens gränser. Man föreställde sig då i Kreml, att angreppet skulle kunna motiveras med att tjeckoslovakiska quislingar »begärt hjälp». Men om sådana fanns, vågade de ännu inte framträda. Då tillskapades den s k Bresjnevdoktrinen, om vilken man ofta hör talas, och vars innebörd här blir klarlagd. Den återgår på teorier, som avskaffades redan på 1930-talet, men som nu åter kommit till heders, om att internationell rätt skall vara underställd klasskampens lagar. Därigenom tillåts inblandning i andra länders inre angelägenheter. Författaren framhåller, att denna inblandning från Sovjetunionen innebär ett hot mot alla s k socialistiska länder, men i sista hand mot vilket land som helst. Och ett land, som nu skulle bli socialistiskt, avhänder sig samtidigt sin självbestämmanderätt och sin frihet.*

När Sovjetunionen i augusti 1968 med militära styrkor invaderade och ockuperade Tjeckoslovakien, betydde detta ett tillnyktande för både den kommunistiska och den fria världen.

Sedan dess har Sovjetunionen alltmer ökat sin press på sin svaga granne, men långsamt – som en tjeck sagt det – så att ingen skall höra när det börjar knaka i skelettet. Tjeckoslovakien, har en annan sorgsen tjeck sagt, är nu det mest neutrala land i världen: det intervenerar inte ens i sina egna affärer.

Jugoslaviens president Tito har talat om ett nytt spöke som börjat uppträda. Därmed menar han Bresjnevs teori om den begränsade suveräniteten, som i efterhand dök upp som Sovjetunionens officiella för-svar för sitt sätt att behandla Tjeckoslovakien. Bresjnevdoktrinen gör i själva verket gällande, att fördrag och löften mellan kommunistländer kommer att avfärdas som rena legala abstraktioner, närhelst Sovjetunionen finner att de står i konflikt med den s k socialistiska utvecklingens lagar, och att Sovjetunionen har rätt till ensidig väpnad intervention i alla socialistiska länder.

Denna doktrin framstår nu som en skräckbild för varje kommunistiskt land, och den hotar också resten av Europa och den fria världen i dess helhet. Hur långt sträcker sig Sovjetunionens påstådda rätt till intervention och till undertryckande? Övriga kommunistiska länder och partier måste liksom alla andra nu räkna med Bresjnevdoktrinen när de beräknar Sovjetunionens avsikter. Och de måste taga

hänsyn till den vid en tidpunkt då Sovjetunionens militära kapacitet förstärks och då dess förmåga att utnyttja sina möjligheter att effektivt ingripa håller på att öka.

### Doktrinen bakgrund

Det är uppenbart att partisekreterare Leonid Bresjnevs teori om den begränsade suveräniteten är ett olycksbådande uttryck för sovjetisk doktrin på den internationella rättens område – ett skolexempel på den nuvarande sovjetledningens inställning, att »gubbe upp så vinner jag, pil upp så förlorar du». Doktrinen är baserad på den förutsättningen, att all lag är ett uttryck för den härskande klassen och att internationell lag, som utgör en vidareutveckling av nationell lag, också måste spela sin roll i klasskampen.

I början på 1930-talet fastställde vissa sovjetiska jurister existensen av en särskild »socialistisk» internationell rätt i motsats till en »bourgeoisistisk» eller »kapitalistisk» sådan. Nationell suveränitet angavs vara ett »abstrakt legalt begrepp». Vid 1930-talets mitt fick Sovjetunionen nytt internationellt ansvar som medlem av Nationernas Förbund och som en allierad till Tjeckoslovakien och till Frankrike. Men utländska kritiker gjorde fortfarande gällande att anspråken på att det skulle finnas en »socialistisk» internationell rätt tillät Moskva att göra vad som helst, att fastställa sina egna normer för sitt uppträdande och att gå hur långt som helst när det gällde att bryta mot allmänt vedertagen internationell moral.

För att tilltron till Sovjetunionen som medarbetare i internationella sammanhang skulle förbättras och för att själv vinna stöd i den internationella rättens fastställda principer började Moskva understryka både föreställningarna om den nationella suveräniteten och om icke-inblandning i självständiga staters inre angelägenheter. Maxim Litvinov förklarade 1934, då han var Sovjetunionens utrikesminister, att detta land var berett att ingå förbund med andra stater under förutsättning att båda parter förband sig till icke-inblandning i förhållande till den andra. – Det är en ödets ironi att Litvinovs sonson, Pavel Litvinov, efter invasionen i augusti dömdes till fem års förvisning till Sibirien därför att han försvarat Tjeckoslovakiens rätt till icke-inblandning!

### Icke-inblandning i teori...

Efter 1930-talets mitt var principen om ömsesidig icke-inblandning i andra staters egna affärer en återkommande del av sovjetisk doktrin. När antalet länder som kallade sig kommunistiska ökade och när motsättningarna mellan dem blev uppenbara, visade sovjetiska avtal, deklarationer och offentliga publikationer en allt starkare tendens att understryka alla socialistiska staters »absoluta likställdhet» och hur de strikt iakttog respekten för självständighet och nationell suveränitet.

Samma principer kom också till uttryck i 1943 års tjeckoslovakisk-sovjetiska vänskapsavtal, i Warszawapakten av år 1955, i de tolv kommunistpartiernas deklaration i november 1957 och i de åttioen kommu-

nistpartiernas deklaration år 1960. Under 1960-talets början hade dessutom tanken på »skilda vägar till socialismen» blivit respektabel i diskussioner mellan Sovjetunionen och dess allierade inom Warszawapakten.

Så sent som den 3 augusti 1968 utfärdade Tjeckoslovakien och fem av dess allierade inom Warszawapakten och bland dessa i första rummet Sovjetunionen en kommuniké i Bratislava där de uttryckte »sitt fasta beslut att göra allt som stod i deras makt för att fördjupa samverkan mellan deras länder på basis av principerna om jämlikhet, respekt för suveräniteten samt nationell självständighet och territoriell integritet».

#### ... och i verklighet

Sjutton dagar senare, den 20 augusti, invaderades Tjeckoslovakien utan förvarning en natt och ockuperades av militära styrkor från sina fem allierade, med Sovjetunionen i spetsen. Alla fördrag och löften visade sig blott vara värda papperet som de skrivits på.

Under några veckor surrade det i luften av motsägande sovjetiska förklaringar och rationaliseringar. Sedan skrev Sergei Kovalev den 25 september en artikel i Pravda där han lade fram de principer, som sedan blivit kända som Bresjnevdoktrinen. Artikelnen återvände också till den tidigare sovjetiska doktrinen om skillnaden mellan »socialistisk» och »bourgeoisistisk» internationell rätt.

Skulle detta betyda att de icke klassmärkta lagar, som ingår i Förenta Natio-

nernas stadga och i andra fördrag, nu inom de socialistiska länderna skall betraktas som allmänt abstrakta principer vilka är underordnade allt vad Moskva bestämmer vara klasskampens lagar? Det verkar så.

Det är lätt att förstå att teserna i Pravda utlöste en omfattande kritik inom kommunistvärlden och i världen i övrigt. Men den 12 november 1968 talade Leonid Bresjnev i sin egenskap av generalsekretär i Sovjetunionens kommunistiska parti vid Polens kommunistpartis kongress, och han strök under den linje som först publicerats i artikeln i Pravda och gav sitt namn åt doktrinen om begränsad suveränitet.

Det råder numera intet tvivel om att männen i Kreml är de som kommer att bestämma om en ny militär intervention skall göras i ett socialistiskt land. Moskva säger i själva verket till varje land, som lutar åt att bli kommunistiskt: om du tror att du har rätt till självständighet, tänk då om! Du kan ha självständighet och självbestämmanderätt endast så länge som vi anser det vara lämpligt, och detta inte bara i internationella utan också i nationella, interna frågor.

Sovjetunionens påstådda rätt att militärt intervensera i socialistiska länder påverkar tydligen alla medlemmar av Warszawapakten. Rumäniens president Nicolae Ceausescu har förstått detta. Den 21 augusti 1968 fördömde han invasionen i Tjeckoslovakien som en »flagrant kränkning av en broderlig, socialistisk, fri och självständig stats nationella suveränitet»,



och i februari 1969 höll han ett tal där han uttryckligt förkastade tesen om begränsad suveränitet.

Hänför sig den nya tesen till Jugoslavien? President Tito, som under tjugo år motsatt sig alla sovjetiska försök att kontrollera hans parti och hans land, har varnande förklarat att om sovjetiska trupper skulle invadera Jugoslavien kommer de att bli invecklade i ett långt och bittert guerillakrig. Och sträcker sig Bresjnevdoktrinen till Albanien och till andra socialistiska länder? Även premiärminister Fidel Castro på Cuba har kritiserat Sovjetunionen för dess »illegala» handlingar mot Tjeckoslovakien.

#### Doktrinen innebär

Logiskt tycks följa av Bresnjevs tes att vilket land som helst som i fortsättningen lägger sig till med en kommunistisk regering, vare sig genom en revolution eller i val, automatiskt blir en del av den »socialistiska gemenskapen» och som sådan riskerar att kunna bli föremål för sovjetisk intervention, militär eller annan, även mot ett regerande kommunistpartis vilja.

Det är föga förvånande, att de flesta västeuropeiska kommunister genomskådade Moskvas rationalisering av sitt ingrepp i Tjeckoslovakien. Kreml kunde aldrig bevisa sitt första påstående att interventionen skedde sedan tjeckiska partiledare begärt hjälp, och några quislingar, som skulle ha inbjudit de utländska trupperna, kunde man aldrig visa fram.

Franska, österrikiska, italienska och brittiska kommunister har i särskilt hög grad förkastat Moskvas imperialistiska krav. Det är tydligen så att Sovjetunionens aggression och Bresjnevdoktrinen innebär direkta utmaningar mot västvärldens och andra länders kommunistiska partier. De flesta västeuropeiska kommunistpartierna försöker vinna makt och inflytande på parlamentarisk väg, och de påstår att de tänker sig en socialistisk demokrati som skulle kunna bevara medborgerlig frihet. För att de fortfarande skulle kunna bibehålla sin trovärdighet föreföll det nödvändigt att helt förkasta den imperialistiska kommunismens både teori och praktik.

Och hur reagerade det kommunistiska Kina på Tjeckoslovariens öde? Så tidigt som den 23 augusti beskrev premiärminister Chou En-lai anfallet som »det mest öppna och typiska exempel på fascistisk maktpolitik». Det är betecknande att Peking senare har fördömt doktrinen om den begränsade suveräniteten som fascistisk och imperialistisk och sammanställt den med Sovjetunionens påstådda aggression mot Kinas gränser.

Hur Kreml i fortsättningen kommer att utnyttja sin överlägsna militära position för att tillfredsställa sina politiska ambitioner är naturligtvis svårt att förutsäga. Men minnena från augusti 1968 talar emot alla självbedrägliga antaganden, att förnuft och omdöme med nödvändighet alltid kommer att taga överhand när Sovjetunionens politbyrå fattar sina beslut.